

ANMELDELSER.

Julius Clausen, Mennesker paa min Vej. Minder fra de unge Dage. København 1941. 191 S. (Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag).

Det er forstaaeligt, at en Mand, der har læst og udgivet saa mange Bind af andres Memoirer som Julius Clausen, har kunnet føle Lyst til ogsaa selv at meddele Samtid og Eftertid et Indtryk af det meget, han har set og oplevet gennem et langt Liv. I Indledningen skelner Forfatteren med Rette principielt mellem to Slags Memoirer: de »subjektive« og de »objektive«. Den første Gruppe omfatter de Selvskildringer, for hvilke Forfatterens egen Personlighed, hans Indsats og Skæbne udgør Hovedformaalet, den anden Gruppe Livserindringer har først og fremmest til Maal at genspejle en svunden Tidsalder, især ved at tegne Rids af de Personligheder, Forfatteren er kommet i Berøring med. Med ikke mindre Ret gør Julius Clausen gældende (som ogsaa tidligere fremhævet her i Tidsskriftet 10. II, 160), at Evnen til at opfatte en Tidsalders Ejendommelighed og fæstne Indtrykket heraf til Papiret paa ingen Maade staar i direkte Forhold til den paagældendes historiske Betydning. Ofte har man f. Eks. Grund til at forundres over, hvor tørre og fattige en fremragende Statsmands Memoirer kan være, medens omvendt en af »de stille i Landet«, hvis Navn ikke er knyttet til nogensomhelst skelsættende Daad, med fin Forstaaelse for Tiistande og Skikkelser har formaaet at tegne et Tidsbillede, der er af uforgængeligt Værd.

Julius Clausens egne Erindringer maa afgjort henregnes til den »objektive« Gruppe. Beskedent træder Forfatteren selv i Baggrunden for at lade det fulde Lys falde over de Mennesker, han har mødt paa sin Vej, og over de Kulturtilstande, der har dannet Rammen om hans Tilværelse. Et første Kapitel »København for en Menneskealder siden« tegner som en passende Introduktion i raske Drag et Billede af, hvordan Hovedstaden — set indefra og udefra — præsenterede sig ca. 1885. Kunde man end have ønsket, at dette Afsnit i stilnæssig Henseende havde været noget fastere i sin Udformning, saa maa det dog siges, at det virkelig er lykkedes Forfatteren paa nogle faa Sider at fremmane den ejendommelige Atmosfære, som hvilede over Dagens København. Ikke mindst for de yngre Slægtled vil det være interessant gennem en saadan Skildring at blive stillet Ansigt til Ansigt med et forlængst forsvundet København, med en gammeldags og hyggelig Provinsby, der først nu var ved at folde sig ud af Svøbet som en moderne Storstad, med den mærkelige Blanding af Smaaborgerlighed og traditionsrig Kultur, af Æstetiseringen og Politiseringen, som prægede Byens Fysiognomi. Den hastigt ilende Tid har næsten paa alle Omraader medført gennemgribende Forandringer i Livsvilkaar og Leveformer. De tekniske og sociale Fremskridt siden da har været uhyre, men det er just ikke helt sikkert, at Aandskulturens Udvikling har holdt Trit med disse.

Memoirestoffet i strengere Forstand er fordelt paa de Sfærer, i hvilke Forfatterens Liv hovedsageligt har bevæget sig: Det kongelige Bibliotek, hvor Clausen i 43 Aar havde sin Embedsgerning, de litterære og akademiske Kredse, hvortil han paa saa mange Maader havde Tilknytning, Teatrets og Musikens Verden. Ikke mindst den sidstnævnte har staaet hans Hjerte nær, og man forstaaer, hvilket Fejlgreb det har været, at han ikke i sin Tid fik Lov til at

vælge Musikken som sin Løbebane. Adskillige interessante Træk er Julius Clausen i Stand til at meddele fra sit personlige Bekendtskab med fremtrædende Kunstnere og Skribenter. Hans Menneskeskildring er overvejende positiv, præget af bon sens og ikke ringe psykologisk Forstaaelse, og oftere har man Lejlighed til at glæde sig over kloge og rammende Bemærkninger. Træffende er saaledes Forf.s Redegørelse (S. 72 ff.) for, hvorledes den mærkelige Naivitet og praktiske Ukyndighed, som trods alt heftede ved en Verdensmand som *Georg Brandes*, uden Tvivl maa forklares ud fra den beskedne og nøjsomme Borgerlighed, hvori han var vokset op, og mere end En vil sikkert kunne slutte sig til hans Bemærkning (S. 67) i Anledning af Københavnernes usømmelige Optræden ved Bjørnstjerne Bjørnsons Ligfærd, at det var ønskeligt, om »de kære Folkeskolens Lærere kunde lære Børnene noget mere om at føre sig med Værdighed og Respekt«.

Finest i Karakteriseringen er maaske Portrættet af Ungdomsvennen *Poul Levin*, men ogsaa andre Personligheder er godt opfattede. Det gælder saaledes Historikerne *Eduard Holm*, *Kristian Erslev* og *Johannes Steenstrup*, der fremtræder klart i deres indbyrdes Forskelligartethed. Navnlig Steenstrups ejendommelige, sammensatte Personlighed er ridset udmærket op. Desto mere undrer man sig over den lidet forstaaende Behandling af to Mænd: *Harald Høffding* (S. 114 ff.) og *Julius Paludan* (S. 127 ff.), hvis Begrænsning og Svagheder er fremhævet paa ensidig Maade. At Forfatteren maaske kan føle sig utilfredsstillet af den Maade, hvorpaa Høffding har løst de store Livsspørgsmaal, er en Sag for sig, men han glemmer derover den overordentlig store Betydning, Høffding har haft som en redelig Vejleder til Kritik og Selvtænkning; og naar han skildrer ham som en nøgtern og farveløs Skikkelse, som det var umuligt at begejstres for, saa overser han ganske den Aandens Myndighed, som Høffding ejede i sin stilfærdige Personlighed, der altid var paa Vagt over for de højstemte Fraser og de overfladiske Ræsonnementer. Heller ikke Julius Paludans karakterfulde Mandighed og solide Lærdom viser Forfatteren fuld Retfærdighed, og skønt han i Anledning af et Mellemværende erklærer, at Paludan blot var ham »lige gyldig og uvedkommend«, bliver der hos Læseren en beskedne Tvivl tilbage, om dette ikke skulde bero paa en Selvsuffelse.

Medens Julius Clausen i sin Bog overvejende beskæftiger sig med Skikkelser, hvis Træk er velbenedte, gælder dette ikke en særlig lille Kreds af Mennesker: Bibliotekarerne ved det gamle kongelige Bibliotek. Det ligger nu en Gang i Arkiv- og Biblioteksarbejdes Natur, at dette for en stor Del maa være indadvendt, og de Mænd, der røgter denne stille, ofte lidet paaskønnede, men ingenlunde betydningsløse Gerning, vil som Regel ikke være kendt af en større Offentlighed. Saa meget desto mere maa man derfor skønne paa, at Julius Clausen har ofret et helt Kapitel paa at omtale en Række tidligere Kolleger og højt fortjente Mænd som *Chr. Bruun*, *Johannes Vahl*, *C. Weeke*, *Carl Elberling*, *A. C. Larsen*, *Emil Gigas* o. fl. For de fleste i Nutiden vil disse Mænd blot være tomme Navne og maaske knapt nok saa meget, Aar for Aar forsvinder flere og flere af de Mennesker, der har staaet i Forbindelse med dem, det er derfor vigtigt, at der fra de endnu levendes Haand kommer til at foreligge redelige og livfulde Billeder af deres Væsen og Færd. Det er let nok at smile ad de gamle Biblioteksmænds Særheder og ad den daværende Biblioteksordnings hele Primitivitet, men det kunde dog maaske være, at mange af Datidens Bibliotekarer var nok saa meget i Pagt med Litteratur og Bogvæsen som den moderne Type, for hvem hæsbælende amerikansk Biblioteksteknik er Alfa og Omega. Ved at genkalde Erindringen om Biblioteksherrerne af den gamle Skole har Julius Clausen indlagt sig en virkelig Fortjeneste, og hans Bog danner paa dette Omraade en smuk Fortsættelse af

Chr. Bruuns værdifulde »Erindringer fra det gamle kongelige Bibliothek« (1906).

Et enkelt Punkt gør nogle kritiske Modbemærkninger paakrævede. S. 76 ff. omtaler Forfatteren, at der efter Udgivelsen af 3. Bind af hans og P. F. Rists »Memoirer og Breve« i »Danske Studier« fremkom en skarp Kritik, som »var baaret af en stor Misforstaaelse — og maaske lidt Misundelse«. Mod denne Kritik forsvarer Forf. sig nu: det var ganske urigtigt at bedømme det nævnte Udgiverværk som »en videnskabelig Udgave«, den hvilede blot paa »Udvælgelsens Princip«, lagde kun an paa at tilvejebringe »læseværdige Bøger« etc. etc. Hertil kan for det første bemærkes, at det havde været rimeligt, om den Kritiker, Forf. nu polemiserer imod, her var nævnt ved Navn. Det var nemlig daværende Biblioteksassistent, nuværende Overbibliotekar, Dr. phil. *Carl S. Petersen*, og den omtalte Recension findes i »Danske Studier« 1907 S. 121—27. Men dernæst: det er i høj Grad tvivlsomt, om denne Kritik havde saa megen Uret, som det her gives Udseende af. Ingen vil bestride, at »Memoirer og Breve« fra private Gemmer og andre Skjulesteder har fremdraget en Række gode og enkelte ypperlige Memoireskrifter, eller at Serien som Helhed sikkert har bidraget til at vække Interesse for Kultur- og Personalhistorie i temmelig vide Kredse, men nægtes kan det heller ikke, at den vilde have vundet betydeligt i indre Værd, om Udgiverne havde vist større Forstaaelse for videnskabelige Krav med Hensyn til Stofudvælgelse, Tilrettelæggelse, Tekstbehandling og Kommentering. Det smager ret stærkt af at ville strø Godtfolk Sand i Øjnene, naar Julius Clausen nu vil forsvare den anvendte Udgivelsesmaade ved ensidigt at fremhæve, at det var nødvendigt at beskære det foreliggende, ofte uformelige Stof. En saadan Forkortelse kan meget vel tænkes anvendt ogsaa i Udgaver af et strengere videnskabeligt Tilsnit, og den omtalte Kritiker havde med god Grund anket over langt væsentligere Svagheder ved Udgaven. Den nu over 30 Aar gamle Anmeldelse lader sig særdeles vel læse den Dag i Dag, og de Krav, som er opstillet der, er ikke blevet mindre sande, naar man har hele Rækken af »Memoirer og Breve« for Øje.

»Mennesker paa min Vej« kan vel ikke kaldes en meget betydelig eller dybtgaaende Bog, og den har især en iøjnefaldende Svaghed i den skødesløse Sprogdragt, hvori den fremtræder, men den rummer mange Træk af Interesse, opfattet med psykologisk Forstaaelse og Sans for Tidsbilledet. Roligt og afklaret, ofte med et lunerigt Blik, ser Forfatteren tilbage paa sit Livs Tildragelser og paa de Mennesker, han har mødt undervejs. Bogen er derfor ikke blot interessant ved sit Indhold, men har tillige en særlig Tiltrækning som Udtryk for humanitært Sindelag og humanistiske Interesser, sjældne Fugle i Nutidens Danmark.

Bjørn Kornerup.

Svend Dahl, Den danske Plante- og Dyreverdens Udforskning. København 1941. 340 S. (I Kommission hos G. E. C. Gad).

Mange ældre Læsere mindes sikkert fra deres Ungdom de smaa brune eller hvide Hefter, som blev udsendt af »Udvalget for Folkeoplysnings Fremme«. Beskedne af Omfang og Udstyrelse som de var, men lettillgængelige i Formen og dertil yderst billige af Pris, har disse Smaa-bøger paa mange Maader bidraget til at sprede Kundskab i vide Kredse og vække Interesse for forskelligartede Emner ogsaa hos Læsere, som derved har faaet de første Impulser til senere at optræde som Forfattere. Nægtes kan det dog ikke, at alt som Udviklingen er gaaet fremad, følte disse Publikationer ikke længere helt tidssvarende, og det var derfor vel begrundet, at »Udvalget« for nogle Aar

siden skred til en Reorganisation af sin hele boglige Virksomhed, idet man gik over til at udgive større, mere lødige og bedre udstyrede Bøger.

Som foreløbigt sidste Led i Rækken har »Udvalget« for nylig udsendt Overbibliotekar Svend Dahls Bog om den danske Plante- og Dyreverdens Udforskning. Det er ikke den danske botaniske og zoologiske Videnskabs Historie i Almindelighed, Forfatteren har villet skildre, men kun for saa vidt den angaar Arbejdet med at udforske vor hjemlige Flora og Fauna og fremstille Resultaterne heraf i Litteraturen. Bogen følger ikke en strengt kronologisk eller systematisk Disposition, men samler Stoffet i visse Hovedgrupper: Linnés Elever, Flora Danica, J. C. Schiødte og hans Kreds, Lokalfloristerne, Hav- og Ferskvandsforskningen o. s. v. Det kan derved undertiden blive lidt vanskeligt at bevare det samlede Overblik over Helhedsudviklingen til de forskellige Tidspunkter, og navnlig kan den stadige Skiften mellem Fremstilling af zoologiske og botaniske Forskningsomraader for den ikke-fagkyndige Læser virke en Smule desorienterende. Paa den anden Side maa det indrømmes, at den valgte Behandlingsmaade baade for Forfatter og Læser har den Fordel, at sagligt nøje sammenhørende Stof og Grupper af Personligheder, der virker paa samme Linie, ogsaa i Fremstillingen kommer til at danne en Enhed. Et virkeligt Savn er det derimod, at Forfatteren ikke har ledsaget sin Fremstilling af kortfattede Litteraturhenvisninger. Nu er det naturligvis givet, at en Bog af denne Karakter ikke nødvendiggor et vidtløftigt litterært Apparat, men nogle faa summariske Kildeangivelser efter hvert Hovedafsnit vilde have været af stor Værdi som Udgangspunkter for de Læsere, der kunde ønske at arbejde videre paa det Grundlag, de har modtaget ved Bogens Læsning.

Naar der er Grund til at omtale den foreliggende Bog i »Personalhistorisk Tidsskrift«, skyldes det ikke blot, at den fremtræder som et smukt Bidrag til Belysning af vigtige Sider af den videnskabelige Udvikling i vort Land, men især den Omstændighed, at Forfatteren lægger saa stor Vægt paa at fremhæve den Indsats, der er ydet af de enkelte Personligheder paa de forskellige Forskningsfelter. Man mærker overalt, at Forfatteren ikke alene er en Mand, der sidder inde med naturhistorisk Kyndighed og stor biblioteksmæssig Viden, men tillige har et meget godt Blik for de konkrete Faktorer, det vil i dette Tilfælde fortrinsvis sige for de Mennesker, der har baaret Forskningsarbejdet.

Det er da ogsaa lykkedes Svend Dahl at tegne en Række interessante og livfulde Rids af de Mænd, der siden det 17. Aarhundrede og til vore Dage har givet den danske naturhistoriske Forskning dens Præg. Ogsaa i rent menneskelig Henseende er det en Glæde at stifte Bekendtskab med Bogens Skildringer af Personligheder som *Peder Kylling* i det 17., *Otto Fr. Müller* i det 18., *Niels Kjærbølling* og *Henrik Krøyer*, *J. C. Schiødte* og *Japetus Steenstrup* i det 19. Aarhundrede, med *Herluf Winge* og *Eug. Warming* i den nyeste Tid — for blot at nævne nogle faa Eksempler. Som et særligt Fortrin ved denne Fremstilling maa yderligere fremhæves, at Forfatteren ikke indskrænker sig til blot at skildre de førende Skikkelser inden for Forskningen, men ogsaa i vid Udstrækning under Behandlingen inddrager de mange Amatører, Præster, Lærere og private, som i de forskellige Tidsrum har spillet en Rolle paa disse Felter. Enkelte af disse har ydet et imponerende Arbejde som Samlere og Udforskere af specielle Omraader, andres Betydning har væsentlig bestaaet i at holde Interessen for naturhistorisk Forskning og Forstaaelse levende eller i at udbrede Kendskabet til Dyr og Planter i videre Kredse. Mange af saadanne Mænd har tillige været højt ejendommelige Personligheder, og da de tilmed som oftest har hørt til de stille i Landet, har levet fjernt fra Verdens Larm, kun optaget af en glødende Kærlighed til Naturen og dens Udforskning, er det dobbelt fortjenstfuldt, at Billedet af deres Liv og Færden nu stilles en større Almenhed for Øje.

Svend Dahls Bog om Udforskningen af vort Lands Dyre- og Planteverden fortjener at læses og kendes mest muligt. Velskrevet og klar som den er, helt igennem et typisk Udtryk for Forfatterens velafbalancerede Personlighed, giver den et interessant Helhedsbillede af Udviklingen inden for de paagældende Forskningsomraader, og ved sin forstaaende Menneskeskildring bringer den en Række fængslende Portrætter af den naturhistoriske Forsknings Mænd, af Høvdingene i Videnskabens Verden og af de mange, som er fulgt efter, ringere af Betydning, men ikke mindre i uselvisk Begejstring for Videnskabens høje Maal. Netop derved virker Bogen tillige indirekte som et haardt tiltrængt Memento til de Former for »aandshistorisk« Forskning, der for Iderne er tilbøjelige til at tabe Personlighederne af Syne.

Bjørn Kornerup.

I. C. Drewsens Rejsedagbog. Optegnelser fra en Rejse i Tyskland, England, Frankrig og Belgien i Sommeren 1838. Udgivet ved Højesteretssagfører Stein. Kbh. 1941. 222 S. (Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag).

Med god Grund har man fra gammel Tid anset Rejsebeskrivelser af intelligente, skarpt iagttagende og aandfulde Forfattere for værdifuld Litteratur, der paa mange Maader kan indeholde interessante Oplysninger og bidrage til at udvide Læseverdens Horizont. Ikke mindst i kulturhistorisk Henseende maa der tillægges hele denne Litteraturgren en ikke ringe Betydning: Selv en anden eller tredje Rangs Rejsebeskrivelse kan ofte indeholde Træk, man ellers vilde savne, til Forstaaelse af Tidsbilledet i en bestemt Periode, og som paa en egen konkret Maade stiller Læseren Ansigt til Ansigt med længst forsvundne Kulturforhold. Hertil kommer endvidere den Charme, som for senere Tiders »Rejsende« er forbundet med at følge deres Forgængere i andre Tidsaldre og trods Afstand i Tid og Rum at møde en vis fælles Kærne i det ellers saa omskiftelige Rejseliv i alle Perioder. Det er som at lære Verden og sig selv at kende paa en ny Maade; man nikker genkendende ved mangt et Træk, man undres og glædes over det nye, og af ens egen Erfaring kan der hentes Fylde og Farve, hvor Beretningerne hist og her falder i det knappe og tørre.

Det maatte derfor paa Forhaand synes en frugtbar Tanke at ville udgive den Rejsejournal, som den bekendte Politiker og Industrimand *Johan Christian Drewsen* (1777—1851) har efterladt sig som Minde om en Rejse, han foretog 1838 til Tyskland, England, Frankrig og Belgien dels af Hensyn til sin Hustrus Helbred, dels for at udvide sine Kundskaber vedrørende Papirproduktionen. Desværre vil dog denne Rejsebeskrivelse ved nærmere Gennemlæsning sikkert virke som noget af en Skuffelse, især for den almindelige Læser. Vel er det sandt, at der ogsaa i den findes adskillige ganske interessante eller underholdende Træk fra gamle Dages Rejseliv, men en stor Del af, hvad der meddeles, er i Virkeligheden blot Rejsehaandbogs-Beskrivelser, Referater af ubetydelige, forlængst glemte Teaterstykker, Udtog af Datidens Aviser o. l., som ikke er af megen selvstændig Værdi. Hertil kommer, at Drewsens meget detaljerede Beskrivelser af udenlandske Industrianlæg og Finesser i Papirproduktionen trætter ved deres Vidtløftighed og er af alt for speciel Karakter. Det vilde derfor uden Tvivl have været en Vinding, om Udgiveren havde udeladt en Del af dette Stof.

Hvad der yderligere forringer Glæden ved at læse denne Bog, er dens Stil, ubehjælpsom og kejtet som den ofte er. Mangfoldige Steder vidner om Forfatterens beskedne litterære Formaaen, hans Sprog er jævnlig usædvanligt knudret og tungt læst, og ikke sjældent magter han knapt nok selv at holde Styr paa sine lange klodsede Perioder (et karakteristisk afskrækkende Eksem-

pel findes S. 154 L. 16—26). Størst Værdi har Bogen utvivlsomt ikke betragtet som Rejsebeskrivelse, men ved de Bidrag, den giver til Forstaaelse af Drewsens Personlighed. Hans Rejseminder tegner i Virkeligheden et meget anskueligt Billede af en driftig og livfuld Mand, stærkt optaget af at følge med i Udviklingen inden for sit Fag og glødende begejstret for Skuespilkunsten, men de giver ogsaa et tydeligt Indtryk af hans Begrænsning: adskillige Ræsonnementer vidner ikke om nogen synderlig dybtgaaende Aand, og især hans Kunstopfattelse er paafaldende snæver.

Kan der saaledes være Grund til at tvivle om Berettigelsen til at udgive denne Rejsebeskrivelse i alt Fald i dens hele Bredde, rig som den er paa Gentagelser og Specialstof, saa vækker det endnu større Betænkeligheder at gøre sig bekendt med den Maade, hvorpaa Udgiverarbejdet er udført. Titelbladet oplyser — forøvrigt paa en lidt pudsig illitterær Façon —, at Bogen er udgivet »ved Højesteretssagfører Stein«, og det er ogsaa Udgiveren, der har forsynet Bogen med en Indledning, som giver en Udsigt over Drewsens Liv og søger at tegne nogle Linier i hans Portræt. I denne Indledning findes meddelt flere hidtil ukendte Breve til Drewsen fra Høyen, Tscherning o. fl. samt et langt, ligeledes hidtil utrykt Digt af Oehlschläger, men som Helhed maa det siges, at Fortalen indeholder en Række Ting, der vel kan have deres Interesse, men som aldeles ikke hører hjemme i en saadan Indledning til et bestemt Værk, medens man omvendt forgæves søger Oplysninger, som nødvendigvis burde have deres Plads her. Saaledes er det i højeste Grad paafaldende, at det ikke med et Ord omtales, hvor Originalmanuskriptet findes (i Udgiverens Besiddelse?), og det havde heller ikke været upassende at give en kortfattet Henviisning til de Arbejder, der i nyere Tid er fremkommet til Belysning af Drewsen. Saaledes burde her være nævnt »Memoirer og Breve« XXV, 1916, indeholdende Drewsens personlige Erindringer under Titel »Strandmøllen«, Eiler Nystrøms Afhandling om Drewsens Erindringer og Breve (i »Tilskueren«, 1912), sammes Udgave af Drewsens Breve fra Stænderforsamlingen i Roskilde 1835—36 (i »Danske Magazin« 6. R. II, 233 ff.) samt Hans Jensens Værk om de danske Stænderforsamlinger. Ligeledes havde det været rimeligt i denne Forbindelse at nævne Fr. Barfods store haandskrevne Biografi af Drewsen, gennemset af denne selv (nu i Ny kgl. Saml., Fol., 1489) og omtale, hvorledes den forholder sig til den her fremlagte Rejsejournal.

Ogsaa Tekstbehandlingen kan give Anledning til kritiske Bemærkninger. Jeg har ikke haft Lejlighed til at efterprøve Tekstgengivelsen i Forhold til Drewsens Manuskript, men den gør Indtryk af paa en mærkelig Maade at svinge mellem en slavisk Fastholden ved Forlægget med alle dets Ujævnheder og en ukritisk Forstaaelse (eller Mangel paa Forstaaelse) af dette. Nu er Nøjagtighed ved Gengivelse af en foreliggende Tekst visselig en højst priselig Egenskab, men alt med Maade. Hvor Forlægget opviser vitterlige Fejl eller Forglemmelser o. l., er det en Udgivers Pligt at rette disse, i hvert Tilfælde at understrege, at han er opmærksom paa, at der her er Grund til at sætte et Spørgsmaalstegn. Adskillige Steder i den her udgivne Tekst gør ikke noget helt tillidvækkende Indtryk. Det ser saaledes ikke godt ud, at der S. 35 staar »suum unique« (for »cuique«), S. 75 »increase of sisstent from the Established Church« (for »increase of dissent«) og S. 97 »Qvadlibets« for »qvodlibets«. S. 102 tales der om, at Henrik IV's Rytterstatue ved Pont neuf i Paris staar »paa en Udbygning i Fladen« (for »Floden«). S. 128 hedder det: »vi have mange Præster, f. Ex. han i den Bye vi nylig passerede«, — der maa vel være tilsigtet at skrive: »her i den Bye«. S. 139 citeres en Ytring: »Regent es noch in Bergen?« for »regnet es...«. S. 184 staar »ublique locorum« for »ubique locorum«. Foreligger der virkelig i disse og lignende Tilfælde Fejlskrivninger fra Drewsens Side, burde de have været rettede.

Næst efter at undersøge Tekstbehandlingens Karakter maa man spørge

om, hvilket Arbejde Udgiveren har ydet for at lette Forstaaelsen af Teksten. Svaret bliver i dette Tilfælde let, nemlig »slet intet«. Det er maaske forstaaeligt, at der som Reaktion mod f. Eks. overkommenterede Skoleudgaver af danske Klassikere kan ytre sig en vis Uvilje mod at forsyne Udgaver af Kildestof med en alt for detailleret Kommentar, men det er at gaa til den modsatte Yderlighed ganske at lade Læseren i Stikken. Med Hensyn til Drewsens Rejsejournal maa det saaledes siges, at nogle oplysende Anmærkninger vilde have været i høj Grad ønskelige, og det saa meget mere, som Bogen i Følge sit hele Anlæg aabenbart er beregnet for en bredere Læsekreds. Skønt Rejsejournalen stadig omtaler Forhold og Personer, som selv mange Historikere næppe paa staaende Fod er i Stand til at give præcise Oplysninger om, vil Læseren forgæves hos Udgiveren søge den ringeste Vejledning til Forstaaelse. Selv et saa beskedent Hjælpemiddel som et Navneregister, hvori der dog kunde være nedlagt visse kommenterende Oplysninger, er det aabenbart blevet anset for en utilladelig Luksus at udstyre Bogen med!

Det er saaledes virkelig at stille for store Fordringer til en blot almindeligt dannet Læser, at han skal vide, at naar Drewsen i Anledning af et Teaterbesøg i London føler Trang til at udbryde: »Jeg ønskede at jeg kunde have høvt *Grahn* i Lommen« (S. 33), han da tænker paa Danserinden Lucile Grahn-Young (1819—1907). Heller ikke er det umiddelbart indlysende, at Drewsen ved Ordene: »havde jeg den Fornøielse, at træffe den berømte *Brunnel*« (S. 37), sigter til Opfinderen, Sir Marc Isambard Brunnel (1769—1849) og ikke til hans Søn, den ligeledes meget bekendte Ingeniør Isambard Kingdom Brunnel (1806—59). Endnu mindre kan man formode, at Læseren — den læge som den lærde — paa Forhaand skal kunne forstaa, at naar Drewsen efter et Besøg i en Fabrik noterer: »kort efter ophørte Hollænderne at brumme« (S. 41), »Hollændere« da betyder Maskiner, der anvendes til Findelning af Papirmassen. De her nævnte faa Eksempler kunde forøges med talrige andre.

Der er i de sidste Menneskealdrer i Danmark gjort et betydeligt Arbejde baade af Enkeltmand og af faglige Sammenslutninger for at uddanne en forsvarelig Udgiverteknik, hvad enten det saa drejer sig om ældre, vanskeligt tilgængelige Tekster eller blot om Kildestof, som ikke stiller alt for store Krav til Udgiver eller Benytter. Det er derfor med Beklagelse, at man ser en Udgave som den her behandlede udkomme 1941, og hvori man har ment at kunne negligere de mest elementære Forudsætninger for Udgiverarbejde. Man mærker vel, at Udgiveren er en kultiveret og interesseret Personlighed, men dette er ikke tilstrækkeligt som Kvalifikation til at optræde som Udgiver, og man undrer sig unægteligt over, at han ikke har følt det naturligt, førend han skred til et saadant Arbejde, at hente Raad og Vejledning hos sagkyndige.

Bjørn Kornerup.

Otto Gertz, Kungl. Fysiografiska Sällskapet i Lund 1772—1940. Historisk överblick och personförteckningar. Lund 1940. 461 S. (C. W. K. Gleerup, Lund).

Blandt de mange Fortrin, der udmærker vort Naboland Sverige, maa ogsaa henregnes dets usædvanlige Rigdom paa Akademier og lærde Selskaber. Paa vidt forskellig Maade har disse mange videnskabelige Samfund spillet en vigtig Rolle i det kulturelle Liv, har givet Stødet til Løsningen af Opgaver, som var for store for Enkeltmand, har vedligeholdt Traditionen inden for de enkelte Discipliner og bragt beslægtede Aander hjemme og ude i nærmere Forbindelse med hverandre.

Det er da kun rimeligt, at ogsaa Beretningen om disse aarhundredgamle Selskabers Liv og Virksomhed i flere Henseender baade er egnet til at kaste

Lys over de forskellige Videnskabers Udvikling og er oplysende med Hensyn til mange enkelte Forskeres Skæbne. Følelsen heraf har sikkert bidraget til, at man allerede for længst i Sverige har vist sig interesseret i at tilvejebringe udførlige Fremstillinger af de forskellige Selskabers og Akademiers Historie. Saaledes udkom allerede 1917 *Severin Berghs* »Kungl. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia under första århundradet af dess tillvaro«, et Skrift, der fortjener at være kendt i Danmark dels paa Grund af Haandskriftssamfundets fællesnordiske Virksomhed, og dels fordi en Række danske Historikere har været — og er — optaget som Medlemmer i dette Selskab. Fra nyeste Tid er der særlig Grund til at nævne de Kæmpeværker, som *Henrik Schücks* ufattelige Arbejdskraft har formaet at skabe: Fremstillingen af Institutionen »de aderton« Historie, »Svenska Akademiens Historia«, I—VII, 1935—39, og den ikke mindre omfattende Skildring af »Kgl. Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademien« 1932 ff. (hidtil fem drøje Kvantbind; endnu ikke afsluttet). Begge Værker indeholder en Rigdom af Stof ikke blot til Belysning af de paagældende Selskabers Historie, men i det hele til Forstaaelse af forskelligartede Sider af svensk Aandsliv. Desværre kan det dog ikke nægtes, at det undertiden paa Grund af deres overvældende Bredde er vanskeligt at bevare Overblikket over Udviklingens store Linier. Fra den allernyeste Tid maa endelig fremhæves et Værk, der vel er mindre af Omfang, men ikke ringere af Værdi: *Bengt Hildebrands* »Kungl. Svenska Vetenskaps Akademien«, 1939, der bl. a. som Indledning bringer en interessant Redegørelse for de videnskabelige Akademiers Historie lige fra Oldtiden og tillige indeholder talrige livfulde Karakteristikker af Personligheder, der har haft Tilknnytning til »Vetenskaps Akademien«.

Som et nyt Led i denne Række Skrifter er for nylig fremkommet Docent, fil. dr. *Otto Gertz'* Bog om »Kungl. Fysiografiska Sällskapet i Lund«. Dette Selskab blev stiftet 1772 væsentlig paa Foranledning af den berømte Naturforsker Anders Jahan Retzius (1742—1821) og havde i sin første Periode paa sit Program baade at fremme Naturvidenskaberne og — især — at omsætte deres Resultater til Brug for almennyttige (landøkonomiske) Formaal. Selskabet var saaledes oprindelig et typisk Udslag af den Borgeraand, der rørte sig saa kraftigt i Slutningen af det 18. Aarhundrede, men som det saa ofte er Tilfældet i de lærde Selskabers Historie, synes ogsaa dette Samfund i nogen Grad at være stiftet som Opposition mod et bestaaende Selskab, »Vetenskaps Akademien« i Stockholm, og dets lokale Virkefelt var derfor i første Række begrænset til de skaanske Landskaber. Selskabets Historie viser desuden — ogsaa i Lighed med andre Selskaber —, at Nedgangstider har vekslet med Opgangsperioder: efter et Frembrud af energisk Virksomhed i en Snes Aar efter Stiftelsen indgik Selskabet 1794 til en Hviletilstand, som først blev afbrudt 1815, da den unge initiativrige Professor Carl Adolph Agardh igen fik indblæst Livets Aande i det næsten døde Legeme.

Selskabet oplevede i dette Aar en formelig Reorganisation og gik en blomstrende, virkefyldt Periode i Møde, idet Hovedvægten nu blev lagt paa det rent videnskabelige Arbejde, hvortil en Række fremragende lundensiske Naturforskere ydede værdifulde Bidrag. Den nye Periode havde dog ikke samme støtte Karakter som Selskabets første grundlæggende, og særlig i Aarene 1838—59 prægedes Selskabets Liv af en mærkelig Dvaletilstand. Først 1859 stod Selskabet konsolideret og har siden da uden Afbrydelse eller større Svingninger kunnet fortsætte sin Virksomhed ad samme Linie. Tilgang af meget betydelige økonomiske Midler i nyeste Tid har yderligere bidraget til at udvide og fæstne Rammerne for Selskabets Arbejde til Gavn baade for Forskningen og for praktisk Udnyttelse af denne.

Det er i den »Historik«, som indleder det her omtalte Skrift, at Dr. Gertz har gjort Rede for Udviklingslinierne i »Fysiografiska Sällskapet« Til-

værelse. Det er sket paa en interessant og tiltalende Maade, og Fremstillingen bygger i høj Grad paa Undersøgelser af de primære Kilder især i Selskabets Arkiv. Maaske vilde Fremstillingen dog have vundet noget i Letlæselighed og harmonisk Udformning, om Forfatteren i højere Grad havde ombyttet de mange ordrette Citater af Aktstykker og Breve med en refererende Gengivelse, hvori kun særlig karakteristiske Vendinger og Udtryk var anført i Citatform. Det vilde ogsaa have været en Vinding, om hele Selskabets Historie var set paa en bredere lærdomshistorisk Baggrund, og man kunde nok have ønsket, at Forfatteren havde givet mere indgaaende Karakteristikker af de Mænd, der har været Selskabets ledende Personligheder. I det hele præges dog den historiske Oversigt af Dr. Gertz' velbekendte Interesse baade for den naturvidenskabelige Forskning og for den historiske — specielt den aandshistoriske — Udviklingsgang. I talrige mindre og større Afhandlinger har Forfatteren tidligere givet Udtryk for denne ikke almindeligt forekommende, dobbeltsidige Forstaaelse, der er af særlig Værdi ikke mindst i en Tid, da Specialiseringen inden for hver enkelt Disciplin paa mange Maader truer med at opløse eller tilsøre den dybere Sammenhæng mellem de enkelte Videnskaber.

Docent Gertz har ogsaa tidligere — bl. a. ved Udgivelsen af sin »Ur Lunds Katedralskolas Historia«, 1937 — vist sig som en kyndig Personalhistoriker, tilmed velbevandret i dansk historisk Speciallitteratur. De samme Egenskaber genfindes i det her behandlede Skrift, der netop for en stor Del har Karakteren af et personalhistorisk Arbejde, hvad der yderligere begrunder en fyldigere Omtale af det i dette Tidsskrift. Hovedformaålet med Docent Gertz' Bog har nemlig været at sammenstille en saa vidt muligt fuldstændig Fortegnelse over de ca. 1000 Personer, der siden 1772 og indtil 1940 har været Medlemmer af »Fysiografiska Sällskapet«. Til denne Fortegnelse er føjet kortfattede Data vedrørende Medlemmerne og meget talrige Henvisninger til den Litteratur, hvori de er omtalt, samt for en Del Medlemmers Vedkommende en Række detaljerede Efterretninger om deres Forhold paa Grundlag af Undersøgelser i Selskabets Arkiv, men ogsaa hentede frem fra andre, haandskrevne eller trykte, Kilder.

For den ældre Tids Vedkommende har alene Rekonstruktionen af Medlemslisten været et møjsommeligt Arbejde, da de officielle Fortegnelser fra før 1859 i Selskabets Værge er højst mangelfulde. Eksempelvis kan nævnes, at ikke en Gang Selskabets Sekretær 1837 med Sikkerhed vidste, om de danske Forskere J. G. Forchhammer og J. C. H. Reinhardt var optaget i Selskabet eller ej, men maatte forespørge derom i et Brev til den førstnævnte! Betegnende er det ogsaa, at Forretningsgangen i Perioder var saa uordentlig, at man af Uvidenhed om Medlemsforholdet to Gange maatte indvælge samme Person — det gælder saaledes H. C. Ørsted, valgt første Gang 1815, anden Gang 1834, og Astronomen H. C. Schumacher, indvalgt 1825 og igen 1834.

Da »Fysiografiska Sällskapet« har talt — og tæller — Medlemmer over næsten hele Verden, er der ved denne rekonstruerede Medlemsliste og de dertil føjede Kildehenvisninger skabt et værdifuldt lærdomshistorisk Hjælpemiddel. Dette gælder ogsaa for Danmarks Vedkommende. Det første udenlandske Medlem, Selskabet optog (1773), var den danske Veterinær Peter Christian Abildgaard, og siden da har en meget lang Række af Danmarks mest fremragende Naturvidenskabsmænd haft Sæde i Selskabet. I Perioden 1772—1815 har der saaledes været 12 danske Medlemmer, deriblandt foruden Abildgaard Mænd som Otto Fr. Müller, J. C. Fabricius, P. F. Suhm, J. H. Chemnitz, Morten Brünnich, Otto Fabricius og Christen Pram. Efter 1815 udgør Tallet paa de danske Medlemmer 95, repræsenterende et fyldigt og alsidigt Udsnit af dansk Naturvidenskab. For danske Læsere vil det være nyttigt at have de tilføjede Litteraturhenvisninger ved Haanden, men endnu

langt vigtigere vil det være for udenlandske Forskere, som ikke kan forudsættes at være orienterede med Hensyn til dansk personalhistorisk Litteratur. Indirekte kan dette Værk da ogsaa blive et Hjælpe middel til yderligere ude i Verden at befæste danske Naturvidenskabsmænds Ry.

Det er et betydeligt Arbejde, der er nedlagt i Otto Gertz' Bog om »Fysiografiska Sällskapet« Historie. Fra utallige Kilder er et omfattende Materiale blevet hentet frem, det er opstillet paa systematisk Maade, og det synes — saa vidt en Udlænding tør dømmе derom — bearbejdet med Troskab og Nøjagtighed. Det er derved lykkedes at skabe et Værk, der giver et interessant Spejlbillede af Selskabets mere end 150-aarige Tilværelse, og en Haandbog, som kan danne Udgangspunktet for mangfoldige Efterforskninger. Der er da god Grund til at lykønske baade Forfatteren og det ærverdige Societet til dette nye Vidnesbyrd om eruditio Suecana.

Bjørn Kornerup.

Franz v. Jessen: En slesvigsk Statsmand. I-III. Kbhvn. 1930 og 1941. 420 + 366 + 233 S. (C. A. Reitzels Forlag. Axel Sandal).

Med Udgivelsen af 2. og 3. Del af Bogen »En slesvigsk Statsmand«, hvis 1. Del udkom i Aaret 1930, har *Franz v. Jessen* afsluttet sit store Værk om *Thomas Balthazar v. Jessen*, et Arbejde, der er forberedt ved mere end 30 Aars Indsamling af Materiale til denne Statsmands og hans Samtid's Historie, og som virker monumentalt ikke blot ved sin ydre Størrelse, men ved det rige og mangfoldige Billedstof, der er hentet fra ligesaa mange Steder som det grundlæggende Materiale til selve Teksten. Værket omfatter de forskellige Grene af den historiske Forskning, den politiske Historie, Personalhistorie, Kulturhistorie gennem Skildringer af denne Statsmands Liv og Virke som Led i Centraladministrationen fra de første Trin paa Embedsstigen til den højeste Post i Landets udenrigske Styre, som Ambassadør med hans omflakkende Tilværelse i en af Krige og Uroligheder hærget Tid eller som betydningsfuldt Led i den indre Styrelse af omstridte Landsdele, der skiftede fyrstelig Ejer frem og tilbage, men ydermere bringer det Skildringer af Gode-ejerens Forhold til hans Jord og Herregaarde, Embedsmandens Lønningsforhold, Livet paa Landet i den lille Præstegaard, ved Hoffer, paa Rejser under Krigstidens ustandselige Omskiftelser, af det kirkelige Liv, Familjelivet, Slægtens Historie og Familjens Opkomst, Udvikling og Nedgang. Med sikker Haand er dette vældige Stof samlet og bearbejdet til et broget, men fast og klart Billede af Personer og Tider, i hvilket alt er sat paa Plads og intet synes tilfældigt. Den overlegne Skribent mærkes overalt. Rolig og jævn skrider Fremstillingen frem fra den ringe Præstegaard i Store Vi til stedse større Kredse, til den ebber ud med Slægtens Henvisnen og Uddøen, og Læseren sidder tilbage med et velgørende Indtryk af at have lært at kende en dygtig og begavet Embedsmand og at have faaet udredet de forvirrede Traade i Datidens mærkelige og urolige Forhold. Den Lethed og Elegance, den Renhed, der præger Sproget, er, naar henses til Forfatterens mangeaarige Ophold i Udlandet, beundringsværdig. Blot en lille Ting som Fortalen med sine Redegørelser for Kilderne og sin Tak til dem, der paa de forskellige Omraader har været til Nytte for Bogen, viser, hvor læseligt saadant kan gøres. Fremhæves maa ogsaa de forskellige Registre og Fortegnelser, der aldrig burde savnes i noget større Værk, og som her gør det let at finde tilbage til de Personer eller Billeder, man ønsker at efterse. Ogsaa Kildehenvisningerne og Noterne er af stor Nytte og meget omhyggelige. Hvorledes det har været muligt for en Journalist under en ofte omflakkende, men altid anspændt daglig Virksomhed ikke blot at faa samlet det uhyre Stof, men navnlig at faa det tygget igennem og bearbejdet, er næsten ikke til at forstaa. Men hvilket Arbejde end Dagen og Vejen har krævet af Forfatteren, saa har han altid

haft Stunder til at finde, hvad der havde hans personlige Interesse, og hvad der kunde yde Bidrag til Belysning af denne hans fjærne Slægtning, der er omfattet med en inderlig Pietet, som Forfatteren selv angiver som Grundlaget for Arbejdet.

Et Værk som dette frister uvilkaarligt til en Sammenligning med vore andre historiske Forfattere. Her foreligger der et Værk, skrevet af en Mand, der mere end de fleste andre har været udsat for fremmed Paavirkning, navnlig i sproglig Henseende, og som har været optaget af en Gærning, der almindeligvis — ikke mindst af den videnskabelige Fagverden — karakteriseres som overfladisk og spredende, men alligevel har han ikke blot bevaret sit Sprog og sin Stil saa ren og upaavirket af fremmed Tale som nogen anden, har ikke blot med Grundighed samlet et omfattende Materiale baade herhjemme og i de Lande, som Stoffet berører, men han har formaaet at beherske det, disponere og fordele det, saa at hver Ting, hver Person, hver Begivenhed ikke blot kommer til sin Ret, men faar netop saa megen Plads og saa meget Lys, som tilkommer dem som Del af det samlede Billede. Thomas Balthazar er Bogens og Billedets Midtpunkt. Om ham grupperer Slægten sig, ud fra hans Virksomhed falder Lyset paa Samtidens Personer og Begivenheder, der er udformet med det udvidede Kendskab til Motiver og Bestræbelser, som Kilderne nu giver os, men tillige med den indtrængende Forstaaelse, der skyldes Forfatterens Kendskab til og Erfaringer fra Nutidens politiske Liv. Og som Bogen begynder med Slægtens Historie og Udvikling før Thomas Balthazar, slutter den med hans Efterslægts Nedgang og Uddøen. Indenfor denne Ramme er hele Evropas Tilværelse i et af de politisk mest bevægede Tidsrum skildret. Men aldrig dominerer Thomas Balthazar Billedet, aldrig gøres han større paa andres Bekostning. Lys og Skygge falder over ham, Bogens »Helt«, som én i Kredsen af Datidens Mænd. Vore historiske Forfattere — ikke mindst de personalhistoriske — kunde lære meget af dette Værk. Altfor ofte savnes i deres Arbejder den Bearbejdelsens og Fremstillings Kunst, der gør et Værk læseligt, og for tit er saadanne Bøger i Virkeligheden kun en camoufleret Materialesamling. Ganske vist ikke alle kan naa Mesterskabet, men ofte vilde en taalmodig Gennemarbejdning af Stoffet virke gavnligt paa Arbejdets endelige Udformning — nonum prematur in annum er ikke nogen daarlig Regel. Det vilde ikke være helt af Vejen, om vore historiske Forfattere, ikke mindst de yngre, studerede dette Arbejde af en Forfatter, der paa Trods af Nutidens Hastværk har haft Taalmodighed til at samle og arbejde paa sit Værk i 30 Aar og ikke gav det fra sig, før han havde ført det til fuld Modning.

Værket kaldes »En slesvigsk Statsmand«, og Thomas Balthazar v. Jessen er Skildringens Midtpunkt, men Interensen samler sig ligesaavel om alle de Personer, med hvilke han kommer i Berøring. Der er givet udmærkede Analyser af Fyrster som *Carl XII* af Sverrig, *August II* af Polen-Sachsen, Czar *Peter* den Store, *Sobieskierne* og *Stanislaw Leszczinski*, af Statsmænd som *Patkul*, *Görtz* o. a. saavel som af de politiske Traade, der blev spundet i og mellem Datidens kæmpende Lande.

Redegørelsen for Slægtens Historie er grundig og omhyggelig fra Begyndelsen af I Del til Oversigten over Slægtens Uddøen i Slutningen af III Del. Slægtens Tilværelse præges af de urolige, ofte rentud fortvivlede Forhold, der skabtes af Krigenes hærgende Ødelæggelser i det fattige Omraade omkring den lille Skt. Laurentii Kirke i Store Vi, Gudshuset i denne fattige Egn i det sønderjydske Midtland, det flade, sandede Land med Hede og Kær med den susende Blæst fra Vesterhavet ned over Lynghederne i Vi Herred og Sogn, hvor Kirken havde afløst det hedenske Vi. Fra Flensborgskolen, hvis Lærere og Læseplaner er skildret som af en Fagmand, og hvor Modersmaalet ikke havde nogen Plads, kom *Johannes Jessen* som Præst til det

dansktalende Store Vi, og her fødtes Thomas Balthazar som et Skud af vestslesvigske Slægter.

Forfatteren drager her en interessant Parallel mellem Forholdene i Slesvig efter 1864 og Datidens Kamp mellem de sønderjydske Præster og Slægter og Vestfaleren *Stefan Klotz*, der som Generalsuperintendent saa det som sit Maal, aandeligt, sprogligt og administrativt at omforme det sønderjydske Præsteskab og dets Menigheder. Klotz fik gennem sin overordnede Stilling og sin nære Forbindelse med det danske Kongehus Magten, og han benyttede den paa enhver Maade. Præsten i Store Vi Johannes Jessen selv kunde han ikke røre, men da den gamle Præst havde lukket sine Øjne, blev det ikke hans Søn *Frederik*, der fik Embedet, men en Rostocker, der ikke kendte Landets Sprog. Gudstjenesten i denne danske Egn blev nu udelukkende Tysk. Fire af Johannes Jessens Sønner studerede Teologi, men ingen af dem blev nogensinde Præst. Enten søgte de ikke Kald, eller de gik over til andre Fag. Og saaledes gik det overalt. I Bredsted og Breklum ansatte Klotz to vestfalske Teologer, i Hanved maatte *Johannes Breklings* Søn opgive sin Stilling som Medhjælper hos Faderen, og Klotz ansatte en Vestfaler. Ved Præstevalg fremstilledes kun en eller to Kandidater, og Klotz valgte sine egne Landsmænd. Til sidst turde næsten ingen Familje i Flensborg mere lade sine Sønner studere Teologi.

Men Klotz ramte ikke blot Præsterne, han slog ogsaa ned paa den dansktalende Befolkning. Intet Brudepar kunde blive viet, uden at begge kunde fremsige Katekismens Hovedsætninger paa Tysk. Klotz opnaaede en kgl. Forordning om, at Superintendenten skulde prøve Kandidaterne til Præstekaldene og blev derved istand til at udskyde enhver, der ikke passede ham. Ingen Bøger, især om gejstlige Sager, maatte trykkes eller udgives uden hans Billigelse. Dertil kom Krigene. Under Krigen 1643—45 hærgede Svenskerne Landet, der blev ødelagt og udpint. I Vinteren 1658—59 var Slesvig besat af de Allierede. Til Indkvarteringernes og Udsugelsernes utaalelige Byrde kom en Vinter saa stræng, som man sjældent oplever den; Folk døde af Sult, Kulde og Pest. Fjenderne kunde ikke have hærget værre. Klotz selv flygtede, da Fjenden nærmede sig, og overlod Præster og Menigheder til sig selv.

Men alle Johannes Jessens Børn holdt fast ved deres sønderjydske Hjemstavn, paa nær Sønnen *Matthias Jessen*, der endte som Præsident i Altona, og Thomas Balthazar v. Jessen. Han og hans Søsken var under de tunge Forhold opvokset til en haardfør Slægt, der ikke glemte deres Hjemstavn. Den sønderjydske Sejghed og Vedhængen ved Hjemstavnen prægede hans Liv til det sidste. Dér købte han Gods, hertil trak han sig tilbage efter Afslutningen af sin Embedsbane, og til det sidste kæmpede han for dens Tilslutning til Kongeriget.

For Nutiden synes det mærkeligt, at denne Mand, der var født i et dansk Hjem, saa godt som aldrig brugte det danske Sprog. Han beherskede til Fuldkommenhed en Række andre Sprog, særlig Latin, Fransk og Tysk, og paa dem udtrykte han sig mesterligt, men han brugte aldrig sit Modersmaal, maaske har han kun med Nød og næppe været det danske Sprog mægtig. For Nutiden, der føler Modersmaalet som det eneste naturlige Udtryk for det nationale Sindelag, føles det underligt, men Datiden forbandt ikke Sproget med det nationale Sindelag.

Omkring 1666 afsluttede han sin Skolegang i Flensborg og studerede derefter ved de fremmede Universiteter i Jena, Leiden og Strassborg, hvor han som Æmne for sin Doktordisputats valgte det i Datiden aktuelle Spørgsmaal: De jure præsentia. Thomas Balthazar v. Jessen var altid en Formens Mand, pertentlig, sirlig og sleben. Den franske Linje i ham har sit Udspring i hans Ungdomsaaar, der faldt sammen med Louis XIVs opadstigende Bane.

I 1673 blev han udnævnt til Sekretær i Regeringskancelliet i Glückstadt og forflyttedes efter et Ophold i Rigsammerretten i Speyer i 1677 herfra

til Tyske Kancellis udenrigske Afdeling (Udenrigsministeriet). Oversekretær var her *Conrad Biermann*, adlet *v. Ehrenschildt*, hvis Datter *Elisabeth* Jessen ægtede i Slutningen af Aaret 1680. I 1681 fik han Vaabenbrev, men beholdt sit Navn *v. Jessen* i Modsætning til de fleste af hans Samtidige (*Ehrenschildt*, *Liliencron* o. a.).

Gennem et nært Samarbejde med Oversekretæren kom han til at høre til den lille Kreds af betydelige og kundskabsrige Mænd, der dengang udøvede en afgørende politisk Indflydelse, hvis Maal var Generhvervelsen af de skaanske Provinser. Kongens Eneherredømme i Slesvig og Alliancen med Frankrig med Tilknytning til Rusland, Brandenburg og Polen-Sachsen, en Politik, der medførte den langvarige Strid med Gottorp og Sverrig.

For Thomas Balthazar *v. Jessen* var denne Tid en Fremgangstid. Hans Familje voksede, han købte Godset Klægsbøl i Vestslesvig af Storkansleren, Grev *Frederik Ahlefeldt*, Deutsch Nienhof og Pohlsee og fik som Erstatning for lidt Tab Godset Binnenau i Butjadingen. I København ejede han Hjørnet af Pilestræde og Silkegade, blev Etatsraad og fik betroet en Række betydningsfulde Tillidshverv. I 1693 blev han hvid Ridder og i 1695 i en Alder af kun 47 Aar Gehejmerraad.

Hans karakteristiske Egenskaber træder stærkt frem i hans Forhold til den engelske Gesandt *Robert Molesworth*, en hoven Kværlant, der ved sin Bog om Danmark »Account of Denmark as it is in the year of 1692« skadede Danmark overordentlig i Udlandets Bedømmelse af vort Land. Med uforanderlig Imødekommenhed, Respekt og udsøgt Høflighed mødte han denne Mand, der forøvrigt karakteriserede ham som en Mand med »en høflig Optræden, ydmyg indtil Overdrivelse, taler 4—5 Sprog meget godt og taler dem meget«. Molesworth endte med at knække Halsen ved sin ufor-skammede Optræden overfor Overstaldmester *A. W. v. Haxthausen*. Det lykkedes det danske Hof at aabne det engelske Hofs Øjne og faa ham fjernet. Han rejste paa Orlov og blev ikke senere anvendt i den diplomatiske Tjeneste. Men i lange Tider hvilede Vesteuropas Kendskab til Danmark paa denne Bog. Molesworth fik sin Hævn.

Som Oversekretær i Tyske Kanc. u. A. fik Thomas Balthazar *v. Jessen* sammen med Storkansler Grev *Conrad Reventlow* en stærk og alsidig Indflydelse paa Danmarks Udenrigspolitik, men trods en hurtig Udnyttelse af Verdenspolitikens skiftende Faser opnaaede Danmark kun Smaatterier. Manglen paa solide Magtmidler udelukkede en aktiv Indgriben, der kunde føre til en Løsning af de store Spørgsmaal i den tilstræbte Retning, undertiden endog førte til alvorlige Nederlag, som f. Eks. det ydmygende Altonaer Forlig om det gottorpske Spørgsmaal. Hæren og Flaaden krævede Pengemidler, som Riget ikke kunde skaffe, og Resultatet blev et negativt Udbytte. Efter Christian V's Død beholdt Frederik IV ham ganske vist som Oversekretær, men efter Karl XII's Landgang paa Sjælland og Sejr over Danmark sluttedes den ydmygende Fred i Traventhal i Aaret 1700. Nederlaget krævede et Offer, og dette Offer blev Thomas Balthazar *v. Jessen*. Danmarks Udenrigspolitik gled ind i Søgagterne Englands og Hollands Kølvan, og Thomas Balthazar *v. Jessen* valgte da selv at tage Initiativet til sin Fratrædelse som Oversekretær. Han var da 52 Aar gammel.

Hans Fratræden blev dog kun et betinget Nederlag, den blev Indledningen til et nyt Livsafsnit for ham, en mangeaarig Virksomhed som Diplomat, hvortil hans Evner og Uddannelse gjorde ham særlig skikket. Han ombyttede nu Virksomheden i Centraladministrationen med en Diplomats besværlige og omflakkende Rejseliv.

Hans første Sendelse blev Sendelsen til Wien til Løsning af to Opgaver: Modtagelsen af Kongens Forlening med Holsten og Afslutningen af en Alliance med Kejseren. I Januar 1701 rejste han til Wien. Begge Dele gen-

nemførte han med stor Dygtighed. Danmarks Skæbne blev ved denne Alliance knyttet til Kejseren, og samtidig afsluttedes en Traktat af samme Art med Holland og England.

For Danmark var Carl XII Hovedfjenden, som det gjaldt om at fastholde i Kampen Østpaa. Foreløbig kunde Thomas Balthazar v. Jessen dog opholde sig et Par Aar i sit Hjem, men da Carl XII i December 1703 rykkede ind i Polen for at afsætte *August II*, og da Polen sluttede Forbund med Czaren, blev der atter Brug for ham. I December 1703 udnævntes han til Ambassadør i Polen. Omkring den 20. Januar 1704 afrejste han fra Hamburg sydpaa til August II og naaede 24. Februar 1704 til Breslau. Det varede dog paa Grund af de urolige Forhold 2 Maaneder, inden han kom ind i Polen.

Carl XII's Maal, som han stædigt fastholdt, var August II's Afsættelse som Konge af Polen, paa hvis Trone han vilde sætte Prins *Jakob Sobieski*, men da denne og hans Broder blev taget til Fange af August II, var deres Saga ude.

For Jessen blev det et Liv paa Feltvod under ustandselige Rejser. Lige som August II havde han intet blivende Sted. Paa et Kort har Forfatteren ladet indtegne hans Rejseruter, der ved deres Udstrækning viser hans omflakkende Liv. 14. Novbr. kom han atter til Krakow, hvor August II modtog ham i Audiens, 1. Maj 1705 til Dresden, og i de følgende Maaneder var han dels her, dels i Carlsbad, altid hos August II. Skønt de sachsiske Hofkredse søgte at holde ham borte fra August II, spillede han dog en stor Rolle hos denne Konge, der satte saa stor Pris paa ham, at han blev dennes Faktotum, hvis Evne som Mægler ofte blev anvendt. Med Freden i Altranstädt ved Leipzig forandredes dette, og Thomas Balthazar v. Jessens Virksomhed var foreløbig afsluttet. I Slutningen af December tog han fra Dresden til Danzig, hvor han blev i 8 Maaneder, udenfor Begivenhederne og udenfor de diplomatiske Forhandlinger — og iøvrigt uden at faa Penge hjemmefra.

I Oktober fik han Ordre til at opsøge August II, der da var i Warszawa, som han forlod maskeret for at tage tilbage til Sachsen. Jessen rejste efter Ordre af 28. Decbr. 1706 efter ham til Sachsen for dør at forestille sig for begge Suveræner August II og Carl XII, der siden Fredsslutningen opholdt sig i Altranstädt, og hvem han ogsaa var akkrediteret. 11. Jan. 1707 ankom han til Leipzig.

Forholdene i Sachsen var under Carl XII's Ophold her fra Septbr. 1706 til Aug. 1707 meget mærkelige. Den frodige, kvindekære August II, den Stærke, som han kaldtes, residerede med sit pragtlystne, livsnydende Hof skiftevis i Leipzig og Dresden, medens den stive, indesluttede svenske Konge boede paa den gamle Borg i Altranstädt og havde sit Feltkancelli i Günthersdorf. Modsætningen mellem dem viste sig ogsaa i deres ydre Optræden. Naar Fyrsterne mødtes, kom August II kørende i en seksspændig Karosse med Lakajer og fakkalbærende Ryttere og iklædt Fløjlsdragt med Diamanter og Kniplinger. Han modtoges af Carl XII, der var iført blaa Vaabenrakke, gule Ridebukser og høje Støvler med Spor af Besøg i Stalden. August II charmerende, livlig og meget talende, Carl XII ordknap, tavs og uden Interesse for andet end Militar og Ridesport. Den ene festlig og udpræget erotisk, den anden tarvelig i Dragt og Levemaade og kønsløs. Modtagelsen af fremmede Suveræners Sendebud skildres i Hovedpunkterne overensstemmende. Naar de af Grev *Piper* var ført ind i det tarvelig møblerede Værelse paa Altranstädt, kom Kongen ind gennem en Bagdør, klædt i sin sædvanlige Feltuniform med en lang, tung Kaarde. »Han har hverken Manchetter eller Handsker, Skjortens Haandlinninger er slemt snavsede, Hænderne ligeledes.« Staaende hører Kongen Sendebudets Foredrag. Straks derefter oplæser *Hermelin* eller *Cederhjel*m et Svar. Kongen bukker. Audiensen er forbi. Kongen har end ikke aab-

net Munden. Da Thomas Balthazar v. Jessen 17. Jan. 1707 havde Tiltrædelsesaudiens i Günthersdorf, sagde Kongen heller intet, men Jessen fremhæver i sin Beretning, at Kongen bestandig lod sine Øjne hvile paa ham, ligesom han ved Hermelins Oplæsning af Svaret paa Kreditivet »bey einem jeden obligeanten Wortex bekræftede dem »mit einem Neigen des Haupts und einer gnädigen Mine«!

Det var denne Indesluttethed, der gjorde Kongen til den store Gaade, man var ude af Stand til at løse, og som fremkaldte Ængstelse for, hvor han næste Gang vilde sætte ind med sin ypperlige svenske Hær og sine enestaaende Feltherreevner. Alle frygtede hans pludselige Beslutninger og hans energiske Handlemaade, men ingen gættede hans Planer. I Virkeligheden var de i al Enkelthed at tvinge August II til definitivt at opgve sit Krav paa Polens Trone, saa at *Stanislaw Leszczinsky* kunde sætte sig paa den. Dette og dette alene, siger Forfatteren i det meget læseværdige Kapitel, som han vier Problemet Carl XII, har været Carl XII's Motiv til Indfaldet i Tyskland. Naar dette er sket, vil han rykke ind i Czar Peters Rige, afsætte ham, som August II, og erstatte ham med en Hersker af Carl XII's Naade.

Opgøret med August II var 1. Led, Opgøret med Kejser *Josef I* andet Led. Under Opgøret med August II naaede han sin ubarmhøjertige, haarde Viljes Triumf. Under det uforudsete Intermezzo, Opgøret med Kejseren, naaede han sin Livsbanes Klimaks. Under Virkeliggørelsen af det afsluttende Led, Opgørelsen med Czaren, mødte han sin Dom og led sin Straf.

Skildringen af denne Fyrste, hvis stort anlagte Planer hvilede paa et mærkelig smaatskaaret Grundlag, søgt gennemført med en enestaaende Kraft og Stædighed, hører til det ypperste i dette store Værk og er skrevet med stor Klarhed og en sjældent fremragende Dygtighed.

For Jessen var det en svær, meget krævende Tid, der forlangte Anspændelsen af alle hans glimrende diplomatiske Evner. Hans vanskelige Stilling som dobbelt akkrediteret Diplomat krævede megen Snilde. Mødtes han for meget med August II, der stadig ønskede hans Raad, blev Svenskerne misundelige. Omgikkes han *Piper* og *Rehnskiöld* intimt, vakte det »Jalousie und Nachdenken« hos Modparten. Han bevægede sig i et Hav af Intriger.

Da Opgøret med August II var afsluttet, vendte Carl XII sig mod Kejseren, hvis Stilling var forfærdelig. Ogsaa han blev nødt til at bøje sig. Han havde intet Valg. Og saa gik Carl XII løs paa Czaren, og dermed gik han sit endelige Nederlag i Møde.

Men paa det Tidspunkt var Jessens Hverv endt. Den 24. August 1707 havde han sin Afskedsaudiens hos Carl XII og den 24. September hos August II. Den 7. Oktober forlod han Dresden og naaede den 25. s. M. til Altona. I sit 60. Aar vendte han tilbage til Nienhof. Dermed var hans diplomatiske Løbebane endt, han var atter hjemme i Sønderjylland, hvor for ham det sidste Afsnit af hans begivenhedsrige Liv nu begyndte, det Afsnit, der kom til at dreje sig om Slesvig. Det er et Afsnit, der for os er af den største Interesse, fordi det drejede sig om Slesvigs Stilling til Moderlandet. For os synes det vanskeligt at forstaa, at Datiden ikke havde nogen Forstaaelse af Sprogets Betydning som Grundlag for Hertugdømmets Fremtid. Jessen saavelsom Kongen og hans øvrige Mænd savnede og kunde ud fra Tidens Forudsætninger ikke have Sans for Sprogets politiske Betydning. Ud fra deres Standpunkt gennemførte de de Planer, der for dem syntes at føre til Maalet: at forene Slesvig med Kongerigerne Danmark og Norge. Jessen havde, som hans Slægt, Dansk til Modersmaal, men i den tresprogede Stat stod Slesvig under Tyske Kancelli, og Tysk var Dannelsens Hovedsprog. Jessen fik hverken i Skolen, ved Universiteterne eller i sin Embedsmandsgering nogensinde Brug for Dansk, som var det Sprog, han skrev daarligst. At denne Tilsidesættelse af Sproget vilde blive til ubodelig Skade for Slesvigs Stil-

ling som dansk Land, kunde han ikke vide. For ham var Maalet naaet med Inkorporationen af den gottorpske Del af Slesvig. Arveyhdingen paa Gottorp Slot den 4. September 1721 var for ham Slutstenen paa Bygningen. Hverken han, Kongen eller de andre ledende Mænd evnede at se, at Grundstenen manglede, og af den saavel i Patentet derom som i Edsformularen af Kongen udtalte Beslutning om saavel Inddragelse af Slesvig som dets Indlemmelse i Danmark som et 5. jydsk Stift blev dette sidste aldrig gennemført i Praksis, til Skade for Slesvigs fremtidige Stilling.

I III. Del, Hjemme i Sønderjylland 1708—1731, skildrer Forfatteren Jessens Virksomhed i Slesvig, hvor der blev betroet den aldrende Embedsmand meget betydelige Tillidshverv. Da Arveyhdingen blev gennemført i 1721, var han en Mand paa 73 Aar. Nu begyndte for ham Genrejsningen af Landet og Tilpasningen af Dagliglivet til Kaarene fra før den lange Krisetid. I det kommende Tiaar ledede han den som Præsident for Overretten paa Gottorp med stadig voksende Embedsforretninger. Hans Virke var, siger Forfatteren, Overenskomst, Mægling og Forlig. Kun i ét Spørgsmaal var der hverken Kompromis eller Resignation: at faa det splittede Slesvig samlet under Danmarks Kongekrone. Dette hans og Samtidens Maal blev aldrig tabt af Syn. Dette Maal naaede han, det var ogsaa hans Fortjeneste, og det er Franz von Jessens store Fortjeneste at have klarlagt denne hans store Gerning.

Thomas Balthazar v. Jessen var blevet en formuende Mand. Ikke ved sine Embedsindtægter, for dem fik han kun sjældent og med lange Mellemrum. Endnu i 1721 skriver han, at han i 9 Aar ikke havde faaet Gage. Naar han alligevel kunde gennemføre sine store Rejser som Ambassadør, var det, fordi han i 1690'erne ved Søhandel sammen med *Wilh. Edinger* havde tjent saa godt, at han baade kunde bestride de store Udgifter ved sine kostbare Rejser og foretage sine Godskøb.

Da han i 1731 blev afskediget i Naade og med Lønnen som Pension, skulde hans Otium begynde. Han bosatte sig paa Nienhof, men døde her allerede 27. Oktober 1731.

Det var forlængst tyndet ud i Slægten omkring ham. Alle hans 10 Søskende var døde. Af hans egne Børn var nu kun 4 tilbage. Sønnen *Conrad*, hvem Kejseren »af egen Drift«, men sikkert for at hædre Faderen, havde udnævnt til Rigsfriherre i en Alder af kun 17 Aar; *Frederik*, der var Oberst i woffenbüttelsk Tjeneste; *Johan*, oprindelig Søofficer, men i 1727 udnævnt til Amtmand over Koldinghus Amt og kort efter udnævnt til baade Etatsraad og Kammerherre, sikkert en Gunstbevisning af Kong Frederik mod hans gamle Fader; og endelig Datteren *Anna Margrethe*, der var gift med *Ditlev Reventlow* til Hohenfelde og Schmoel, som tillige ejede Godserne Lehmkulen, Krons-hagen, Rantzau og Collmar, dengang tilsyneladende endnu en af Adelens Stormænd. Faa Aar efter gik han konkurs, men dette oplevede Thomas Balthazar v. Jessen heldigvis ikke. Hvad Børnene var blevet til, skyldte de utvivlsomt Faderens fremragende Stilling, med ham ophørte deres Fremgang. Den sidste af Slægten var Broderen *Johans* Datter *Elisabeth Magdalene*, som døde i Aaret 1812, 84 Aar gammel. Med hende uddøde Thomas Balthazars Descendens.

Forsvunden er ogsaa Thomas Balthazars med Sølv rigt indbundne Familjebibel, i hvilken han fra sit Bryllup 1680 indførte alle Familjebegivenheder. Endnu i 1784 fandtes den i Familjens Eje, men i 1827 fandtes kun Optegnelserne, Bibelen var forsvundet, formodentlig gjort i Penge.

Forsvundet er ogsaa det Gravkapel i Domkirken i Lübeck, som han havde købt, og i hvilket han og hans Hustru blev bisat. Kapellet gik i 1787 over til Slægten v. *Bassewitz*. Paa en Marmorvæg i Kapellet var der i forgyldte Blybogstaver opsat en lang latinsk Indskrift over ham og hans Hustru. Nu er Bogstaverne faldet af, og Sporene er overmalet med Grev og Grevinde v. *Basse-*

witz's Navne. Endnu kan Indskriften tydes, men Kisterne er borte, maaske nedsat paa en af Lübecks Kirkegaarde eller bragt ned i Kapellets Kælder, ingen ved det.

Slægten viser blot Forfald, Opløsning, Udsettelse. Epitafiet er forvitret, de Døde borte. Men et andet og varigere Minde har Forfatteren »i pietetsfuld Opfyldelse af en selvvalgt Pligt« rejst Thomas Balthazar v. Jessen, »Slægtens eneste historiske Personlighed«, »der i en hændelsesrig Tidsalder satte sine Ævner og sin Flid ind paa at styrke Baandet mellem Danmark og Slægtens Hjemsted: Sønderjylland,« et Minde, om hvilket man med Rette kan bruge det gamle klassiske Udtryk: aere perennius.

E. Marquard.

SPØRGSMÅAL.

BEHM.

I Anledning af Gehejmerraad Thomas Balthazar v. Jessen's Bisættelse i Lübeck Domkirke 11. December 1731 blev i Kiel hos Gottfried Bartsch trykt en »Klag- und Lob-Rede«, forfattet af *G. B. Behm*.

Forfatteren betegner sig selv som »des hohen Jessenschen Hauses tiefverbundensten Knecht«. Af Sørgegedigtets Tekst kan iøvrigt ingen Slutninger drages om hans Identitet. Heller ikke har Undersøgelser i danske Biblioteker og Arkiver ført til noget Resultat; det samme gælder Forespørgsler til kompetente Personer og Institutioner i Kiel. Jeg vilde være taknemlig for Oplysninger om Forfatteren.

Han ledsager sit Navn med Kvalifikationerne: *L. L. C. & B. D. S.* Første Led menes at burde læses: Legum, eventuelt Litterarum Cultor (idet *L. L.* skulde betegne Flertalsformen). Andet Led menes at kunne læses enten: *Baccalaureus divinarum scientiarum*, eller: *Baccalaureus decretorum sanctorum*. Ogsaa for Vejledning til den rette Læsning af disse Kvalifikationer vilde jeg være taknemlig.

Franz v. Jessen.

TIL MEDLEMMERNE.

En Del trykte Stamtavler (à Kr. 3.— + Porto) vedrørende Slægterne *Bay* (Randers), *Bay* (Rudkøbing), *Faurschou*, *Harth*, *Hastrup*, *Krøyer*, *Krøyer*, *Pade*, *Steenild* og *Ørsnes* samt nogle faa Eksemplarer af *Arkiv for Genealogi og Heraldik* og af *Borgerlige Familier* (*Hviid*, *Petersen*, *Siggaard*, *Werchmeister*, *Porse*, *Terndrup*, *Boje* og *Sebbelow*) kan erholdes ved Henvendelse til Fru *J. Baumgarten*, Cort Adelsgade 4, København K.

Jeg søger nedennævnte hele Bind og enkelte Hæfter af »Personalhistorisk Tidsskrift«:

1. Rækkes 1. og 4. Bind, 2. Rækkes 3. Binds 2., 3. og 4. Hæfte, 3. Række (alt), 4. Rækkes 1. Bind, 3. Binds 1. og 3. Hæfte, 4. Bind, 5. Binds 1. Hæfte, 6. Rækkes 3. og 4. Bind, 5. Binds 1. Hæfte, 7. Rækkes 2. Binds 1. og 3. Hæfte, 4. Bind, 5. Binds 4. Hæfte, og 6. Bind, 9. Rækkes 2. Binds 2. og 3. Hæfte, 3. Bind, 10. Rækkes 1. Binds 1. og 2. Hæfte, 2. Binds 1. Hæfte og 3. Binds 3. og 4. Hæfte.

Forstkandidat *Carl Bloch*.
Ved Hegnet 1, Rungsted Kyst.

REGNSKAB FOR AARET 1941

	Kr. Ø.		Kr. Ø.
Saldo overført fra Regnskabsaaret 1940	527.25	Honorar for Bidrag til 1.—4 Hefte	1,161.00
Bidrag fra den danske Stat	390.00	Trykning af 1.—4. Hefte	2,924.72
» » Julius Skrikes Stiftelse.....	200.00	Tryksaager m. m.	18.10
» » den Raben-Levetzanske Fond	500.00	Porto	87.02
» » Alfred Good's personalhistoriske Fond.....	200.00	Kontingent til Dansk-historisk Fællesforening	10.00
Indvundne Renter	188.35	Kommision	528.72
Medlemskontingent	3,351.00	Saldo overføres til næste Aar	989.74
Salg af ældre Aargange af Tidsskriftet.....	362.70		
	5,719.30		5,719.30

Samfundet ejer 31. December 1941 foruden Kassebeholdningen Kr. 989,74, som indestaar i Kjøbenhavn Handelsbank:

<p>9 Kr. 1.000 4 % Jydske Landkreditforenings Obligation, testamentarisk Gave fra Hds. Majestæt Enkedronningen,</p> <p>» 500 4½ % Vest- og sønderjydsk Kreditforenings Oblig.,</p> <p>» 400 4½ % Fyens Kreditforenings Oblig.,</p> <p>» 2,300 4 % Østifternes Kreditforenings Oblig.,</p> <p><u>Kr. 4,200 er Firetusindtohundrede Kroner</u></p>	<p>Desuden ejer Samfundet Kr. 2,700.00 4½ % Husejer Kredit-obl.,</p> <p>» 2,700.00 4½ % Københavns Kreditfor. Oblig.,</p> <p>» 98.58 kontant</p> <p><u>Kr. 5,498.58 indestaende i Overformynderskabet</u></p>
--	---

iflg. testamentarisk Gave fra Overretssagfører Paul Hennings Enke, Fru Lina Hennings, født Limpert. Kapitalen udleveres først ved en Rentenyders Død.

O. H. Clemmensen.

København, den 5. Februar 1942.

Overstaende Regnskab har vi gennemgaaet og sammenholdt med de os forelagte Bilags, og vi har intet fundet at erindre. Formuen har vi befunden at være tilstede. Obligationerne lyder paa Samfundets Navn.

L. Bie.

Stefan Hetsch.

DR. K. CARØE:

DEN DANSKE LÆGESTAND I—V.

- I. Doktorer og Licentiat 1479—1788.
- II. Kirurger 1738—1785.
- III. Den danske Lægestand 1786—1838.
- IV. Den danske Lægestand.
Supplementsbind til 7 Udg. (Læger, der har taget Eksamen
efter 30. Januar 1838 og er døde inden 1. Januar 1901).
- V. Supplementsbind til I—IV.
I—V Kr. 8,—. Enkelte Bind Kr 2,—.

HENRY BRUUN:

DANMARKS AMTSFORVALTERE 1660—1848

Kr. 3,25.

FRITZ JÜRGENSEN WEST:

DE KONGELIGE AMTMÆND I HERTUGDØMMET

SLESVIG 1660—1864

Kr. 2,—.

INDHOLDSFORTEGNELSE

TIL PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFTS

FØRSTE 50 BIND

1.—9. Række II (1880—1929)

Kr. 2,—.

samt

FORTEGNELSE OVER

LITTERÆRE ARBEJDER AF LOUIS BOBÉ

Udarbejdet af ØJVIND ANDREASEN, cand. mag.

Kr. 2,—.

Henvendelse sker til Ejnar Munksgaards Forlag, Nørregade 6,
København K., Tlf. Central 6970.

Nye Bøger:

Danske Digtere ved Arbejdet

Bd. VIII Sophus Claussen - Manuskripter
Ekbatana - Ingeborg Stuckenberg - Imperia

Indledning af Ernst Frandsen.

24 Sider. 4° Indb. Kr. 11.—

Katalog over Vahls Missions- bibliotek i Statsbiblioteket i Aarhus

Udarbejdet af Ejler Haugsted.

464 Sider. 1 Pl. Kr. 10.—

Rikard Magnussen:

Søren Kierkegaard set udefra

288 Sider, illustr. Kr. 10.—

EJNAR MUNKSGAARDS FORLAG